



– Kedves Attila! Először is hadd gratuláljak félbevágott centenáriumodhoz. Másodsor: szeretném, ha beszélgetésünk elején aláztaillnánk a „múlt mélyeséges mély kútjába”, ami számodra Kárpátalján töltött gyermekkorodat jelenti.

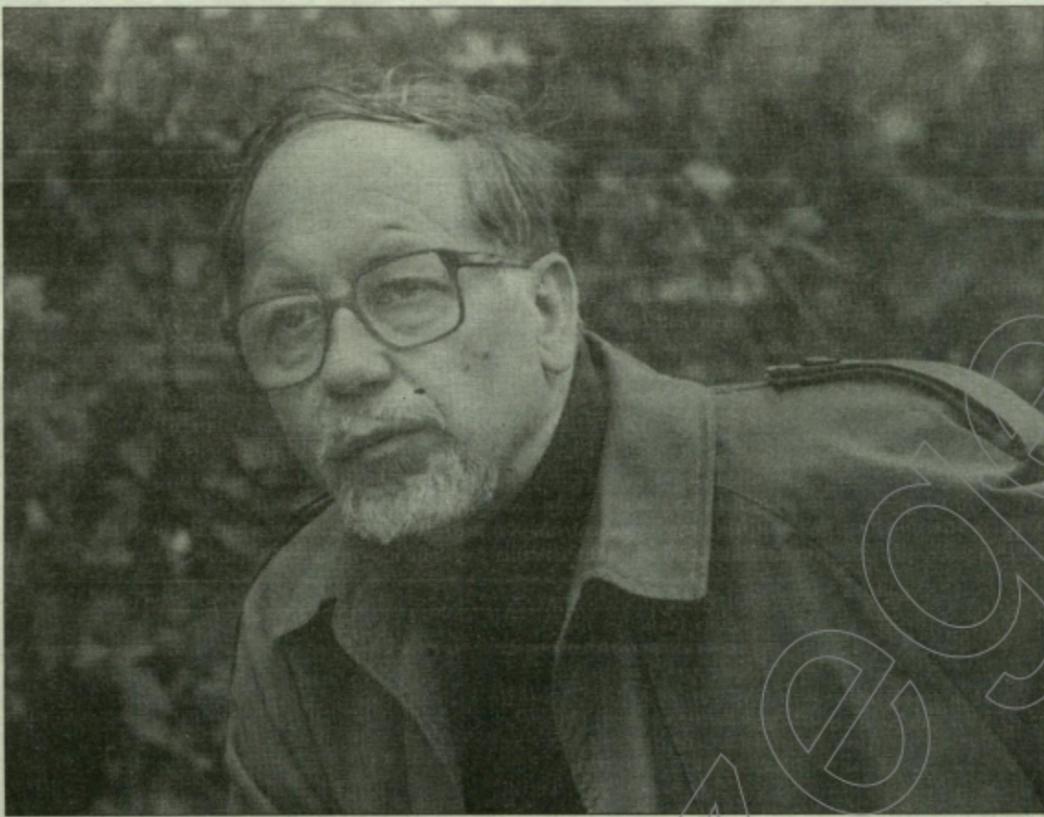
– Családom beregszászi, magam is ott éltem 8 éves koromig. Az, hogy Ungváron születtem, csak véletlen: 1942-ben a beregszászi kórházból, valami járványos betegség miatt, a várandós anyákat átírányították Ungvárra. Így születtem meg ebben a városban, de azóta sem jártam ott. Trianonban a színmagyar Beregszász Csehszlovákiához került, '39-ben visszátért Magyarországhoz, '46-tól a Szovjetunió része volt, ma Ukrajna. 1950 nyarán jöttünk el. Nagy törés volt ez az életemben, nehezen szoktam meg Budapestet, hangulatát és méreteit, de még az itt beszélt nyelvet is. Bizonyos szavakat nem érttem, bizonyos szavaimat itt nem értették: lingár, kolobicska, paszuly, cserekóró, murok, csizlik, csuhé stb. – nekem ezek „mindennapi” szavaim voltak, Pesten hülyén néztek rám, nem értették őket. De ha azt mondták: közért, roller, haver – nem tudtam, miről van szó. Előbb a Rózsadombon laktunk, egy rozoga valahai vadász kastélyban, aztán – szüleim elválása után, '51-től – a belvárosban, az Október 6. utcában (ennek először Bálvány, később Teleki Pál utca volt a neve). Beregszászra mindig visszavágytam, de csak 1991 őszén jártam otthon először. Emléktáblát avattak egykori házunkon – nagyapám emlékére, aki (idősebb *Benda Kálmán*) közéleti ember volt. '44-ben elhurcolták és jórészt máig ismeretlen körülmények között kivégezték. Felkavaró utazás volt: újra járhattam a Vérke hídján, a szőlőhegyen, a piactéren, a templomban és a temetőben.

– Szellemi függetlenségedet a hely és az idő egysége is magyarázza. Azaz, hogy te már nem gyerekként és az események kellős közepén éltél át a forradalmat, amelyről az én nemzedékem – kései megvilágosulásáig – elhitte a rágalmatokat...

– Az '56-os forradalmat kamaszfejjel éltem át. Október 23-án este ott voltam a rádiónál – hegedűtökkel a hónom alatt, mert hegedűórára indultam eredetileg (ebből a hegedűtökből később, már november 4-e után, sok bajom adódott: gyakran megállított a járőr, és ki kellett nyitnom a hangszer tartóját, beleszimatoltak, nem fagyvert hurcolok-e magammal). Másnap aztán – láncokkal és teherautókkal – lebontották a Szabadság téri szovjet emlékművet, amit aztán újraépítettek, és ma is áll. Harmadnap pedig, 25-én, elindultam a tömeggel a Parlament felé – ott laktunk kétutcányira –, de közben löni kezdtek, a tömeg megtorpant és összekeveredett a visszazúdulókkal: vérző, kiáltozó emberek keveredtek közénk. Aztán – néhány felemelő és emlékeztető nap után – jött a reménytelenség, a MUK, a kivégzések. És nekem osztól az Eötvös gimnázium. Ekkoriban kezdtem írni és – főképp – festeni. A középiskolát nem szerettem, szorongtam, bukdácsoltam. Néhány tárgyból – rajz, magyar, ének, torna földrajz – osztályelső voltam, de matekból, fizikából abszolút sereghajtó, tókhülye. Hogy le tudtam érteséigizni az utóbbiakból – elemi ismeretek híján –, csak néhány tanárom jóindulatának köszönhető. Érettség után a Széchenyi Könyvtár hírlaptárába kerültem. Ez valóságos üdülés volt a gimnáziumi matek-fizika vesszőfutás után. Gyakran megfordult itt Hamvas Béla, Zolnay László, Vértes László – az őslénytanász – és mások. Ekkoriban vittem el első verseimet Weöres Sándorhoz, '61 nyarán. Furcsa elgondolnom, ő akkor annyi idős volt, mint én most, sőt egy kicsit fiatalabb.

– Aztán Szegedre kerültél, életre szóló barátságokat kötöttél az itt töltött évek alatt. Úgyanakkor ez a város nem a legbarátságosabb arcát mutatta feléd...

– Kétszer felvételiztem Szegedre, a főiskolára. Azért jöttem ide, mert „önállódomni” akartam, és vonzott a messzeség, vonzott az ismeretlen. Meg talán még egy: itt tanulhattam együtt magyart és rajzot. Másodsorozra vettek fel, '62-ben. Teljesen idegen voltam a városban. A főiskola kiábrándító volt, egy sztalinista kaszárnya, bár néhány tanáromra – főképp a rajz meg a pedagógia tanszékéről – szeretettel emlékszem. A



FOTÓ: ERDEI KATALIN

A hegedűs fél évszázada

Szepesi Attilával beszélget Baka István

Hát már ő is betöltötte az ötvenet! Öt gyerekkel és tiznél több verseskönyvvel a háta mögött, ismét a létbizonytalanság permén, mint életében annyiszor; Szepesi Attila, a negyedik századdal szemlélti kocsmázások vagabundja, aki aztán a legnagyobb természetességgel lett komoly falusi tanító, majd a legelőkelőbb fővárosi lapok munkatársa: Weöres Sándor és Csanádi Imre baráti famulusa, akit – ki tudja, miért? – még ötödik gyereke és kötetének születése után is „fiatal költőnek” bélyegeztek a kritikusok; számomra és sok szegedi, illetve innen eltávozott költőtárs számára; a legmegbízhatóbb barát, akinek okos, higgadt, elfogultságoktól mentes ítéleteire mindig számíthatunk – Petri Csathótól Veress és Zelei Miklósig, Temesi Ferentől Zalán Tiborig, de magamat se szívesen hagynám ki ebből a díszes kompániából...

város légköre, neked nem kell mondanom, rideg volt és nyomasztó. Bár azt hiszem, te már egy kicsit jobb levegőbe csöppentél bele, de a hatvanas évek eleje-középe siralmas volt itt. Eljártam a Somogyi Könyvtárba – többnyire órák helyett –, nagyokat csatangoltam a Tisza- és Maros-parton, Alsóvárosban, Tápén. Lassan barátokra találtam: *Ilia Mihályra*, aki akkor volt fiatal tanársegéd az egyetemen, meg *Petri Ferire* – rá és szüleire, Feri bácsira, Gizi néniére nagy szeretettel emlékszem. Verseket írtunk, kocsmáztunk, és füttyültünk az egész balkáni világra. Engem aztán a főiskoláról kirúgtak, mondvacsínálál ürüggyel – jól működött a spiéli-apparátus –, végül, két év után megíés csak visszakerültem ide (egy évet Pécsen tanultam közben, de onnan is kirúgtak – nem voltam épp mintagyerek, na; egy másik évet egy falusi iskolában, Szászberenen töltöttem, mint „képesítés nélküli nevelő”, (szörnyű volt), szóval visszajöttem Szegedre, és itt diplomáztam '68-ban. A verseim '62-től jelentek meg, először a Szegedi Egyetem című lap közölte őket.

– Úgy tudom, rossz tapasztalataid ellenére szerettél volna szegedi polgár lenni. Miért nem sikerült?

– Szerettem volna ittmaradni, de erre nem volt lehetőség. Csaplár

Ferenc barátom elvitt egy főemberhez (a nevére jól emlékszem, nyugodjék békében), de ő értésemet adta, hogy csak akkor lehet szó erről, ha belepek a pártba. Megpályáztam egy falusi állást a hernádi iskolában, és – családommal, mert '65-ben megnősültem, Dorottya lányom is élt már ekkor, '67 nyarán született – ide kerültem. '70-ben Pestre költöztünk, tanítani nem akartam többé, elhelyezkedtem a Központi Antikváriumban, mint eladó. Aztán '72-től a Kortárs, '76-tól az Új Tükör szerkesztőségében dolgoztam. Közben a Kincskereső is működött már, ide is sokat dolgoztam. Az első verseskötetem '70-ben jelent meg, azóta újabb tizenegy, némelyik a gyerekekhez szól.

– Azt hiszem, nem véletlenül. Te vagy a legtöbbgyerekes költő a magyar irodalomban. Nekik írtad a gyerekkerseket?

– Őt gyerekek van, jórészt felnőttek már. Velük tanultam meg a természetet, a gombákat, madarakat, virágokat. Mindig is érdekelték, de diákkoromban nem volt lehetőségem a természet megismerésére. Anyámmal néha kirándultunk, ő szerette a fákat, madarakat és virágokat, de nemigen ismerte. Nos, a gyerekeim kérdeztettek, nem maradhattam szégyenben: így aztán lassan együtt tártuk fel erdő és mező rejtelmeit, könyveket bújunk, határozókat

lapozgattunk és lassan mindennek neve lett. Ez a bűvárkodás a munkáimra is kihatott, főképp tán a gyerekekhez szóló verseimre, de közzétettem a Móra Kiadó gondozásában *Herman Ottó és Bárony István* „természeti képeit”, némiképp átírva, a legifjabbak érdeklődéséhez igazítva őket, mert ez a két nagyszerű író és természetbúvár nem írt a gyerekek számára.

– Szoros baráti szálak fűztek a nálad nemzedékekkel idősebb Weöres Sándorhoz és Csanádi Imréhez. Hogyan kerültél kapcsolatba velük, mit adott neked az ő barátságuk?

– Talán éppen a természet és a „régiség” szeretete okán barátkoztam össze *Csanádi Imrével*. Ő szerkesztette az első kötetemet, gyakran bejárt hozzám az antikváriumba, aztán az Új Tükörhöz hívott, amikor rábízták a lap szerkesztését. Sajnos, itt nem sok időt tölthettünk együtt, Imre megbetegedett, és – kissé viharos körülmények között, ugyanis összekülönbözött *Benjamin Lászlóval* és *Fekete Sándorral* – visszavonult. Ezután már csak a zuglói lakásán találkozhattunk: egyre nyomasztóbb magányban élt, a legszűkebb családi körben. Nehezen mozdult, néhány-szor sikerült elvinnem kirándulni. Nem írt ekkor már, a betűvetés is nehezebb esett. A kórházban – püffedten feküdt, olykor elhomályosult a tekintete, mindenféle csövek

lógtak ki belőle – arról beszélt, hogy ki akar menni a zöldbe, a fák közé. Végül hazament meghalni. A halála előtt néhány nappal írt egy képeslapot, láthatóan nehezebb esett. *Weöres Sándorral* '74-ben kerültem újra kapcsolatba. Egyszer megpendítette, hogy régi terve össze gyűjteni a magyar irodalom „rejtett értékeit és furcsaságait”. Noszogattuk, végre kötélnék állt, és megcsinálta a *Három veréb hat szemmel* – t, a Kortársban jött ez a remek sorozat, közben ott ügyködtem körülötte szerkesztőtársaimmal – *Jönnék az ősmagyarok!* – mondta kajánul *Károlyi Amy*, mikor kaput nyitott nekünk. Remek iskola volt Weöres mellett inaskodni, látni hihetetlen munkabírását, ott kucrogni sugallatokra érzékeny lényre közelében. Mondtunk neki ezt-azt, nyilván sok zöldséget, figyelmesen meghallgatott, aztán csinálta, amit akart.

– Amikor én megismertelek 1972 telén, ismét gyakori vendég voltál Szegeden. Mi vonzott vissza?

– Szegedre a 70-es évek elején gyakran jártam: beiratkoztam az egyetemre, el is végeztem levelező tagozaton. Ekkor irigyléreméltóan jó volt itt a légkör: *Ilia Mihály* csinálta a Tiszatájt, sok tehetséges ember gyűlt köré; végül – mondhatom – magad maradtál itt közülük, *Ilia Mihály* visszavonult az egyetemre, elment *Veress Miklós*, *Géczi János* és *Ördög Szilveszter*, *Temesi Feri*, *Zalán Tibor* és *Zelei Miklós*, elment mindenki – te is úgy maradtál, hogy lélekben Szekszárdon élsz, ha jól gondolom. Itt van újra *Petri Feri*, de ő rejtély számomra, talán mindenki számára. Ritkán jutok el azóta Szegedre, akkor sem a „városához”, hanem hozzátok, meg *Ilia Miskához*. *Szegény Zoltánffy Pista* meghalt. *Lippai Pali* polgármester lett. Tulajdonképpen nincs sok keresnivalóm a Tisza partján.

– Hogyan élted meg a rendszerváltást? Tudom, nem vagy alapvetően politikus alak...

– Nagy élmény számomra az idők változása. Hogy nincs több Münnich Ferenc utca, Rudas László utca, meg a többi. Illúzióim persze nincsenek, nem is voltak. A dolgok nyilván úgy mennek, ahogy mehetnek. A Balkánról kell kivezetni ezt az országot. Biztosan lehetne gyorsabban és szerencsésebben is, de hát itt senki sem született profi politikusnak. Néha zavar a sok üres hablatyolás, mintha túl sok lenne itt a talmi próféta meg a szerencselovag. De talán ez is együtt jár az újkori demokráciával, ördög tudja. Alapvetően optimista kedély vagyok. Ez alkati dolog, sokszor alig van köze a tényekhez. Hónapokig munkanélküli voltam, de csak túléltem ezt is valahogy. Most a Pesti Hírlap kulturális rovatánál dolgozom. A lap körül sok a hűhó, talán majd egyensúlyba kerülnek a dolgok.

– Te mindig kitüntél közölünk termékenységeddel és munkabírásoddal. Milyen új könyveket várhatunk tőled?

– Tavaly két könyvem is megjelent, az *Ars amatoria*, meg a *Himnusz a varjakhoz*. Összeálltam újabb verseim is egy kötetbe, talán az Orpheusz Kiadónál jönnek majd egyszer, nem tudom, mikor. *Herman Ottó*ról szóló verses meséim – a *Kincskereső* közölt belőlük néhányat – a Pesti Szalon kiadónál várják a szerencsét. Kisebkekhez írott gyerekkerseim a fiókomban kallódnak, remény sincs a kiadásukra. Ugyanígy kiadóról kiadóra vándorol két kis meseregényem: mindenütt megdicsérik őket, de a kiadásukra nincs pénz. Egyebekről nem is beszéllek, sokasodó tárcáimról, lassan kötetnyivé gyűlő „tájképeimről” – ez utóbbiak a *Liget* című folyóiratban jönnek, sorozatként. Azt hiszem, mindnyájunknak meg kell tanulnunk fiókba dolgozni. Igéretes, ám kialakulatlan világban élünk, ahol sokszor a talmi szenzáció, meg a veszett rikácsolás fontosabb, mint az érték. Az ember övenévesen egyre jobban ráér. Már helyére tudja tenni a dolgokat. Működik – bocsánat a kifejezésért – a „szarjelző-készülék”: tudja, mi mit ér. Főlöleszen nem kapkod, nem óbigat, nem rohanguál. Megteszik ezt helyette mások.

Szepesi Attila

Költő a Holdban

Mondják, Szent Dávid hegedűl a Holdban, én mégis mást látok ott mostanában éjszaka: öreg költő-barátomat, aki egyre bizonytalanabban kocódik a tárgyakhoz. Beszél, elhallgat, rádéz, de mintha itt se volna. Írni próbál, de betűi szerteindáznak, mintha egy idegen nyelv ismeretlen szavai cigárogálnának elő a tollából. Cigarettáért nyúl, mint régen, de mozdulata felülton összetörik. Újjával ívet ír a levegőre, odébbtesz egy

könyvet, maga se tudja, miért. Fölötte a polcon összehajgált lim-lomjai: papírsárkányok, színes kövek és bokályok. Lassan elhatalmasodik fölötte a tárgyak rémuralma. Pedig ő volt a varázsló, aki mindenkit dalra tanított, s aki titokban egy fekete macskától tanult hallgatóni a szelbe, ahol a rég-elkondult zenék rajzanak. Fülelte az éjszakai tücskök metronómját, ahogy Orfeusz dalát továbbzengték a szertefutkosó kis bogarak. Tudott

hovat énekelni nyári napsütésben, hogy vacogtál. Országokat ismert, melyek rég a föld alá merültek. Elszállt szigetkontinenseket, ahol a kőszobrok hangtalan is beszélnek az évezredekéről, mint Huang-ti császár agyagkatonái. Most némán ül. Lábait maga alá görbíti. Arcán lecsordul a lámpafény. Ha kérded, felelni próbál, de többnyire melléválaszol. Tekintete lesiklik egy gyertyalámpára, egy ollóra, egy kávéscsészére. Aztán rádéz, mint egy százeves fenyő, személytelenül is pontos derével.